
TERÖRLE MÜCADELENİN ZORLUKLARI VE BU ZORLUKLARI AŞMADA FARKLI BİR YAKLAŞIM: DEMOKRATİK MÜCADELE YÖNTEMİ

Difficulties of Struggle with Terror and a New Approach to Overcome These Difficulties: Democratic Struggle Way

Abdulkadir Baharçiçek*
Gökhan Tuncel**

Özet

Terörle mücadele her zaman zordur ve terör sorunu ile karşı karşıya kalan her ülke için terörle mücadele sürecinin bazı açmazları bulunmaktadır. Terörün nedenlerinin göz ardı edildiği, güvenlik kaygısı ile kolluk güçlerinin fiili müdahalesinin esas alındığı, güvenlik kaygılarının demokrasiye tercih edildiği klasik mücadele düşüncesi ve yöntemlerinin başarısız olduğu veya kısmi bir başarı sağladığı tarihsel süreç içerisinde anlaşılmıştır. Şiddeti esas alan düşünce ve yöntemlerin terörle mücadelede istenen başarıyı sağlayamaması bu düşünce ve yöntemlerin eleştirilmesini, sorgulanmasını ve yeni mücadele yaklaşımlarının ortaya konulmasını da beraberinde getirmiştir. Terör ve terörizmle mücadele sürecinde karşı karşıya kalınan açmazların ortadan kaldırılması hususunda demokratik kuralları esas alan demokratik mücadele yaklaşımının terörle mücadele sürecine büyük bir katkı sunma potansiyeli taşıdığı tarihsel süreç içerisinde kabul görmeye başlamıştır.

Demokrasiyle yönetilen birçok ülkede evrensel hukuk normları içerisinde kalınarak terörle mücadele edilemeyeceği ve demokratikleşme süreçlerinin terörle mücadeleye zarar vereceği düşüncesiyle yürütülmekte olan klasik mücadele yaklaşımları terk edilmiştir. Klasik mücadele yaklaşımlarının terk edilerek teröre neden olan siyasal, ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel şartların dikkate alındığı, uluslararası sistemi göz ardı etmeyen, insan merkezli demokratik mücadele yaklaşımının benimsenmesi terör sorunun çok yönlü bir

* İnönü Üniversitesi, abdulkadir.baharcicek@inonu.edu.tr

** İnönü Üniversitesi, gokhan.tuncel@inonu.edu.tr

perspektifte ele alınmasını da gerekli kılmıştır. Bu çalışmada terör ve terörle mücadele sorunu geniş bir çerçevede ele alınmakta ve terörle terör örgütlerinin oluşumunun engellenmesi, var olan terör örgütlerinin etkisizleştirilmesi ve tasfiyesi ile teröre bulaşmış insanların topluma yeniden kazandırılması süreçlerinde demokratik mücadele yaklaşımının neden gerekli olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Demokrasi, İnsan Hakları, Bürokrasi, Siyasal İktidar

Abstract

Struggle with teror and terrorism is always difficult, and all states that have to struggle with teror face with many obstacles. Historical process demonstrated that struggle with terrorism by clasical means such as ignoring the reasons behind teror, using military power, preferring non democratic methods could not bring the success. It has been understood that violence can not be prevented with using violence and new mothods should be found in order to overcome the question of teror and terrorism. In this respect it may be argued that the methods contain more democratic values may well contribute to the struggle with teror and terrorism.

The policy of struggling terrorism with clasical means which assume that it would not be possible to overcome terrorism staying within democratic law norms has been left in many democratic states. It is necessary to handle the question of teror and terrorism by a more comprehensive and democratic perspective, accepting that the issue has political, economic, psychological, social and cultural dimentions that have to be taken into account. In this paper, teror and question of to struggle with terrorism has been taken into account in a more broader perspective, accepting that democratic approaches and means will be more effective to solve the question and create a peacefull society.

Key Words: Terror, Democracy, Human Rights, Bureaucracy, Political Power.

Giriş

Bir devlet veya devlet olmayan aktörün şiddet tekniklerini kullanarak siyasal amaçlarını gerçekleştirme ile ilgili faaliyetleri (Plano ve Olton, 1988: 210) olarak tanımlanan terör olgusu dünyanın birçok ülkesi ve Türkiye açısından oldukça önemli bir sorundur. Siyasal amaçlar için örgütlü, sistemli ve sürekli terör içeren bir stratejik anlayış ise terörizm kavramıyla ifade edilmektedir. Terör faaliyetlerinin en belirgin unsuru şiddet içermesidir (Başeren, 1994: 164-165). Dünyadaki birçok ülke için büyük bir sorun olan terörle başarılı bir mücadele süreci ortaya konması için siyasal, ekonomik, psikolojik, sosyal ve kültürel faaliyetleri bünyesinde toplayan ve uluslararası sistemdeki gelişmeleri göz ardı etmeyen bütünlükçü bir mücadele yönteminin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

Yürütülecek mücadele yönteminin düşünsel boyutu başta olmak üzere, mücadele sürecinde yapılacak yapısal düzenlemelerin, yürütülecek işlevsel faaliyetlerin ve kullanılacak dilin demokratik düşüncenin gereklerine uygun olması terörle mücadele sürecinde bu yöneme klasik diğer yöntemlerle karşılaştırıldığında önemli avantajlar sağlayacaktır. Demokratik mücadele yaklaşımı terör sorununu ortaya çıkmadan önlemek için, terör ve terör örgütlerinin ortaya çıkış nedenlerini ve terör örgütlerinin kullandığı birçok propaganda argümanını ortadan kaldırmayı öncelikli amaçları arasına almaktadır. Ayrıca demokratik mücadele yönteminin terör örgütlerine katılım ve terör örgütlerinin kitleselleşmesinin engellenmesi ile terör örgütlerinin tasfiyesi ve teröre katılmış kişilerin sisteme dahil edilerek topluma yeniden kazandırılması sürecine önemli katkılar sunacağı rahatlıkla söylenebilir.

Terör temelde siyasal bir olgudur (Kaya, 2005: 1) ve genellikle siyasal amaçlar taşımaktadır (Cirinlioğlu, 2003: 171). Terörün temelde siyasal bir olgu olması ve siyasal amaçlar taşıması terörle mücadelenin de doğal olarak temelde siyasal bir süreç olmasını beraberinde getirmesi beklenir. Siyasal bir süreç olan terörle mücadele yöntemlerinin asıl belirleyicisinin kim(ler) veya hangi kurum(lar) olacağı ve bu kişi(ler) ya da kurum(lar)un kime veya neye karşı sorumlu olacağına belirlenmesi terörle mücadelenin sürdürülebilir ve başarıya ulaşabilir olması açısından oldukça önemli bir husustur. Demokratik esaslara göre yönetilen ülkelerde terörle mücadele gibi siyasal bir süreçte seçilmiş siyasal iktidarlar asıl belirleyicidirler. Ancak demokratik düşünce ve kurallarının bütünüyle yerleşmediği birçok ülkede terörle mücadele gibi siyasal bir sürecin yürütülmesinde asıl belirleyicinin seçilmiş siyasal iktidarlar olmadığı yada olmadığı bilinmektedir. Siyasal iktidarların terörle mücadele konusunda asıl belirleyici olmaması terör sorununa karşı bütüncül bir demokratik mücadele yönteminin yürütülmesini imkansızlaştırmaktadır.

1. Terör Kavramı, Terörle Mücadelenin Kapsamı ve Araçları

1.1. Terör Kavramı

Terör, insanlar üzerinde kontrol yaratmak veya üzerlerindeki kontrolü devam ettirebilmek için insanlar tarafından bilinçli olarak oluşturulmaya çalışılan korku atmosferinde politik bazı amaçlara ulaşma çabası (Cooper, 2001: 883, Enders ve Sandler, 1993: 829) olarak tanımlanmaktadır. Terörün amacı belirlenen hedeflere ulaşmak için korku iklimi aracılığıyla

toplumda var olan güven ortamını sarsmak ve toplumsal düzeni bozmaktır. Bu kapsamda, umutsuzluğunu terör eylemiyle dışa vuran kişiler (Altuğ, 1995: 18) ve terör örgütleri yaptıkları eylemlerin olabildiğince geniş bir halk kitlesi tarafından duyulmasını özellikle ister.

1.2. Terörle Mücadelenin Kapsamı

Terörle mücadelenin kapsamının belirlenmesi için öncelikli olarak terörün kapsamının ortaya konulması gerekmektedir. Terörün kapsamını belirlenebilmesi için de terörü ortaya çıkartan neden ve koşullar ortaya çıkartılmaya çalışılmalıdır. Terör eylemlerinin ve örgütlerinin ortaya çıkmasına neden olan koşullar terörün boyutunun anlaşılması ve mücadele stratejilerinin belirlenmesine büyük katkılar sağlayacaktır. Bir ülkede veya toplumda terörün ortaya çıkmasının siyasal, ekonomik ve sosyo-kültürel nedenleri olabilir. Çoğu kez bu nedenlerden sadece biri terörün ortaya çıkmasının en önemli belirleyicisi gibi görünse de diğer nedenlerin etkisi göz ardı edilmemelidir. Çünkü göz ardı edilen diğer nedenler asıl belirleyici nedenin etkinliğini artıracak toplumsal ortamların oluşumuna altyapı hazırlamaktadır.

Klasik yaklaşım terör sorununu sadece dar ve teknik anlamda bir güvenlik sorunu olarak ele almış ve bu kapsamda belirlenen politikalarla sorunu çözmeye çalışmıştır. Oysaki terör sorunu içerisinde ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel unsurları barındıran bütüncül bir sorundur. Ayrıca terör sorununun mekan ve zaman olarak kapsamının belirlenmesi de onunla etkin bir şekilde mücadele edilmesi için gereklidir. Klasik mücadele yaklaşımları, teknolojik gelişmeleri özellikle de kitle iletişim araçlarındaki gelişmeleri ve bu gelişmelerin siyasal ve toplumsal etkisini yakından izleyemediği veya bu etkinin analizini doğru yapamadığı için, terörün dar bir mekan (coğrafi alanı) etkilediği veya dar bir mekandan etkilendiği yanılgısına düşmektedir. Yine klasik yöntemleri kullananların teröre neden olan olguların ortaya çıkışı ve terörün etki süresi konusunda kapsamlı bir birikime sahip olmadığı gözlenmektedir.

Terör ve terörle mücadelenin kapsamını tam olarak kavrayamayan klasik mücadele yöntemleri terör sorunun ortadan kalkmasını sağlayamadıkları gibi birçok yeni toplumsal sorunun ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Terörün nedenlerinin tam olarak anlaşılmasında klasik yöntemleri savunanların terörün güvenlik güçlerinin fiziki müdahalesiyle ortadan kalkacağı beklentisine sahip olmasına neden olmuştur. Klasik yöntemleri savunanların çoğu zaman fiziki müdahalelerin dar bir mekanda yürütülmesinin yeterli olacağını düşünmeleri terör ve terörle mücadelenin kapsamını doğru algılayamadıklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Küreselleşme sürecinin dünyayı etkisi altına aldığı günümüzde uluslararası sistemdeki gelişmeleri izlemeden terör ve terörizmle mücadelenin genel olarak devletlerin ulusal egemenlik yetkisinde olan bir iç güvenlik konusu olarak kabul edilmesi de terörle mücadele kapsamının tam manasıyla algılanmadığını ortaya koymaktadır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde terörün dünyanın birçok ülkesini etkilemeye başlaması demokratik ülkelerde terörle mücadelede kapsamı farklı bir boyuta taşımıştır. Bu ülkelerde terörle mücadele güvenlik kavramı dışına çıktığı için güvenlik güçleri dışında kalan toplumsal birçok aktör bu mücadele ile ilgili analiz ve önermelerde bulunmaya başlamıştır (Bal, 2006: 351). Terörle mücadele eden ülkeler hem kendi hem de diğer ülkelerin mücadele deneyimlerinden yararlanmaya başlamışlardır.

Terörün kapsamını belirleyecek olan en önemli unsur, terörün sosyo-psikolojik nedenlerinin ortaya konmasıdır. Terör ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel nedenlerden kaynaklanabilir. Terörü ortaya çıkartan ekonomik nedenlerin temelinde diğer nedenlerin temelinde olduğu gibi eşitsizlik düşüncesi bulunmaktadır. Ülkenin veya bölgenin az gelişmiş olması, bölgeler arası eşitsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik, işsizlik vb. terörün ekonomik nedenleri olabilmektedir.

Toplumdaki siyasal düşüncelerin doğrudan veya temsili yollardan ifade edilememesi veya toplumdaki istek ve beklentilerin yasal yollardan karşılanamaması toplumda illegal yolların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu tür illegal örgütler çoğu zaman devletten hak ve özgürlükler veya hizmet talep etme yerine sistemin veya devletin kendisini talep etmektedir (Bakan, 2010: 66). İnsanlar, demokratik kuralların işlediği yönetimlerde sistem içindeki kanalları kullanma eğiliminde olmalarına karşın yasal yollarla faaliyetlerini sürdürmedikleri bakıcı yönetimlerde yasal olmayan yollarda faaliyetlerini sürdürme ve çoğu zaman da terörü siyasal amaçlarını gerçekleştirme aracı olarak kullanma eğiliminde olmaktadır.

Demokratik ortamlarda radikal düşüncelerin ifade edilmesi konusunda özgür bir ortamın oluşturulması, demokratik olmayan ortamlardaki gibi radikal düşünce sahiplerinin şiddeti kendilerini ifade etme biçimi olarak kullanmasına engel olmaktadır. Demokratik ortamlarda radikal düşüncelerin özgürce ifade edilmesi, demokratik olmayan ortamlarda radikal düşüncelerin kendilerini ifade etme biçimi olarak şiddeti kullanmasından toplum ve ülke için daha iyi sonuçlar vereceği gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Güvenlik kaygısı ve siyasal nedenlerle temel insan haklarına aykırı davranışlarda bulunulması teröre yönelmeyi artırıcı bir etki yapmaktadır. Gözaltına alındığında veya cezaevine girdiğinde kötü muameleye maruz kalınması terör örgütüne katılımı hızlandırdığı gibi örgüte olan bağlılığın da daha üst seviyeye çıkmasına neden olmaktadır.

Ülkelerin sosyal yapısındaki ani değişim ve dönüşümler birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Terör de sosyal yapıdaki ani değişim ve dönüşüm sonucu ortaya çıkan sorunların başında gelmektedir. Ekonomik veya siyasal nedenlerle ortaya çıkan göçün toplumsal yapıda hızlı bir değişim ve dönüşüme neden olması, birey ve toplumsal grup olarak bir yere ait olma (aidiyet) gereksiniminin karşılanmaması veya toplumsal çevre tarafından dışlanması veya aşağılanması ya da toplumsal çevre tarafından dışlandığı veya aşağılandığı hissine kapılması çoğu zaman suça ve teröre altyapı hazırlamaktadır.

Uluslararası sistemdeki gelişmelerle küreselleşme ve yerelleşme süreçlerinin kültür temelli etnik milliyetçilik üzerindeki etkisi birçok ülkede etnik temelli terör hareketlerinin artış göstermesine neden olmuştur. Günümüzde küreselleşme ve kimlik bağlamında yaşanan çatışmalar dünya siyasetinin en önemli belirleyicisi unsurlarıdır (Castells, 2006: 2). Ulus devlet yapısında hayatlarını sürdüren etnik azınlıklar, kendilerini çoğu zaman gerilla olarak tanımlayan (Taşkın, 2004: 123) gruplar aracılığıyla terör eylemlerinde bulunmaya başlamıştır. Kimlik temelli terör sorunu daha çok baskıcı bir milliyetçi düşünceye sahip rejimlerde ortaya çıktığı ve etkili olduğu gözlenmektedir.

1.3. Terörle Mücadelenin Araçları

Terörle mücadelenin kapsamının belirlenmesi, terörle mücadelenin araçlarının ortaya konmasına altyapı hazırlamaktadır. Çok boyutlu bir sorun olan terörle mücadelede bu boyutların belirlenmesi ve boyutların sorun içerisindeki yer, önem ve önceliğinin belirlenmesi mücadele araçlarının kendilerinin, yetki, sorumluluk ve kullanım önceliklerinin belirlenmesine büyük bir katkı sağlayacaktır. Ülkedeki siyasal rejimin temel alındığı ideoloji veya siyasal düşünce çerçevesinde yasal, yapısal, idari düzenlemeler ve bu düzenlemelere göre yürütülen işlevler terörle mücadelenin araçlarını oluşturmaktadır.

Ekonomik hayatta eşitsizliklerin ve işsizliğin azaltılması, siyasal hayatta her türden düşüncenin özgürce ifade edilmesi ve temsil edilmesi, sosyal hayatta insanların temel ihtiyaçları başta olmak üzere insanca bir hayat sürmeleri için gerekli ortamın oluşturulması ve kültürel hayatta doğuştan gelen herhangi bir nedenden dolayı ayırım yapılmadan sahip olduğu kültürel değerlerini rahatça yaşayacağı ortamların oluşturulması amacıyla yapılan yasal ve idari düzenlemeler ile bu amaçlara yönelik yürütülen idari ve yargısal faaliyetler hem terörün nedenlerini ortadan kaldıracak hem de ortaya çıkmış olan terör örgütlerinin tasfiyesini ve mensuplarının da topluma entegrasyonunu sağlayacak araçlardır.

Terörle mücadelede dar anlamda kullanılan güvenlik kavramı ise teknik manada güvenlik faaliyetlerini içermektedir. Bu faaliyetler önleyici güvenlik işlevi olan istihbarat yoluyla bilgi edinme işlevinden, teröristlerin yakalanmasına, cezalandırılmasına ve hatta infazına kadarki işlevleri içermektedir. Bir devlet için en önemli egemenlik göstergesi olan ülke sınırları içerisinde şiddet kullanma tekeline sahip olması oldukça önemli bir husustur. Şiddet kullanma tekeline sahip olma hakkı, devletlerin yürüttükleri terörle mücadele sürecinde şiddeti kilit bir konuma yükseltmektedir. Terörle mücadelede araçlarının kullanım sırasında şiddete öncelik verilmesi veya kullanılan şiddetin dozunun iyi ayarlanamaması mücadelenin meşruluğunu ve etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Terörle mücadele sürecinin yapılmasını ve işleyişini ülkedeki siyasal iktidarın kendisinin veya onun üzerinde etkili olan kişi, grup veya kurumların terör sorununa genel bakışı ve siyasal sistem üzerinde etkin toplumsal grupların terör sorunun ortaya çıkış nedeni belirlemektedir. Terörle mücadele araçlarının belirlenmesinde ülkedeki siyasal sistemin hangi siyasal düşünceyi esas alarak oluşturduğu oldukça önemlidir. Baskıcı siyasal rejimlerle demokratik siyasal rejimlerin terör sorununa bakışı ile mücadelede kullandıkları araçlar ve araçların öncelikleri oldukça farklılık göstermektedir. Baskıcı siyasal rejimler için temel alınan terörle mücadele aracı baskı ve şiddettir. Terörün nedenleri çerçevesinde belirlenecek olan diğer mücadele araçları çok da dikkate alınmamaktadır. Örneğin, İspanya'da Franco'nun baskıcı yönetim sürecinde Bask bölgesinde ortaya çıkan ETA terör örgütüyle mücadelede baskı ve şiddet dışında herhangi bir mücadele aracını kullanılması söz konusu olmamıştır.

Gelişmiş batı ülkelerindeki uygulanan demokratik rejimler terörle mücadelelerini temel insan hak ve özgürlükleri ile hukuk devleti çerçevesinde sürdürme eğiliminde olmuşlardır. Bu ülkelerde terörle mücadele araçlarından fiili güç ve şiddet mücadelenin son aşamasında kullanılmaktadır. Demokratik ülkelerde seçimle işbaşına gelen ve siyasal sorumluk taşıyan siyasal iktidarların belirleyiciliğinde öncelikle ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel araçlar

kullanılarak terörün ve nedenlerinin ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır. Daha sonraki aşamalarda güvenlik güçlerinin dahil edildiği ancak son kararın siyasi irade tarafından verildiği şiddetle de içeren araçlar kullanılmaktadır. Ancak son dönemlerde gelişmiş Batı ülkelerini etkileyen küresel terör eylem ve oluşumları bu ülkelerdeki terörle mücadele süreçlerinde önemli miktarda insan hakkı ihlali yaşanmasına neden olduğu gözlerden kaçmamaktadır.

Demokrasiyle yönetilmesine karşın demokratik kültürün ve kurumların tam olarak işletilemediği bazı ülkelerde birçok siyasal konuda olduğu gibi seçilmiş siyasi iktidarların terörle mücadele sürecinin asıl belirleyicisi olmadıkları veya olmadıkları ve yetkilerinin başak kurumlar tarafından gasp edildiği gözlenmektedir. Bu tür bir yetki gaspı terörle bütüncül bir mücadeleyi imkansızlaştırdığı gibi yeni sorunların da ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Yıllardır terörle mücadele eden ve önemli bir terör deneyimi olan Türkiye'de güvenlik bürokrasisinin terörle mücadelede kendisini yetkili ve asıl belirleyici konumunda görmesi ve seçilmiş siyasal iktidarı bu sürecin dışına itmesi veya siyasal iktidarı etkisiz bir eleman olarak görmesi bunun en tipik örneğidir.

2.Terörle Mücadelede Kullanılan Klasik Yöntemler ve Deneyimler Işığında Yeni Mücadele Yaklaşımları

Terörle mücadelede bugüne kadar birçok yöntemin denendiği, fakat sorunun demokratik olmayan yol ve yöntemlerle kolay kolay çözülemediği görülmektedir. Demokratik mücadele yönteminin daha iyi anlaşılabilmesi için yaygın olarak kullanılan diğer yöntemlerden bahsetmek gerekmektedir.

2.1.Terörle Mücadelede Kullanılan Klasik Yöntemler

Terör eylemlerinin ve örgütlerinin sürekli etkisine maruz kalan ülkelerin teröristle, terör eylem ve örgütleriyle mücadele sürecinde kullandığı klasik ve geleneksel yöntemler bulunmaktadır. Genellikle bu yöntemler terörün baskı ve şiddetle ortadan kaldırılacağı düşüncesinin şekillendirdiği düşünce çerçevesinde oluşturulan yöntemlerdir. Bu tür yöntemlerde terörün siyasal, sosyal ve ekonomik nedenleri geniş bir perspektifle ele alınmadığı gibi terör eylemine veya örgütüne katılmış kişilerin psiko- sosyolojik durumları da göz önünde bulundurulmamaktadır. Bu yöntemde bir taraftan teröristin kendisi veya terör örgütü yok kabul edilir ancak diğer taraftan yok kabul edilen terör ve unsurları şiddet kullanılarak imha edilmesi gerektiği belirtilerek ironik bir yaklaşım sergilenmektedir.

Klasik mücadele yöntemlerine baskıcı siyasal rejimler ile itaatkar, milliyetçi ve sadık vatandaşların oluşturduğu bir ülke hayal eden askeri bürokrasinin siyaset üzerinde etkin olduğu ülkelerde sıkça rastlanmaktadır. Bu tür klasik mücadele yöntemini benimseyen birçok ülke terörle mücadele konusunda kendi uygulamalarının ısrarlı savunucusu olmuş, eleştirileri kabul etmemiş ve başka ülkelerin bu konudaki deneyimlerinden yararlanma ve onlarla işbirliği yapma hususunda çekingen davranmıştır (Bal, 2006: 1).

Dünya'nın pek çok ülkesi terör sorunuyla karşı karşıya kalmış ve de kalmaktadır. Bu ülkeler terörle mücadele konusunda farklı yaklaşımlar sergilemiş ve farklı tecrübeler sahip olmuşlardır. Ülkelerin tarihleri, coğrafi konumları, ekonomik gelişmişlik düzeyleri ve siyasal ve

sosyal yapıları terörün ortaya çıkış nedenini, türünü ve mücadele yönteminin farklılaşmasına neden olmuştur. Dünya'daki ekonomik gelişmişlik düzeyinin artması, siyasal alanda demokratik standartların sosyal alanda ise insan beklentilerinin yükselmesi terörün nitelik ve niceliğini değiştirdiği gibi bu değişim ve dönüşümler terörle mücadele yöntemlerinin ve araçlarının da kapsamlı değişim ve dönüşüm geçirmesini beraberinde getirmiştir.

Terörle mücadelenin düşman, şiddet ve yok etme kavramları temelinde oluşturulan klasik yöntemle sürdürülmesi terörü ortadan kaldırmadığı gibi, toplumda içinden çıkılması oldukça güç yeni sorunların doğmasına neden olmuştur. Demokratik kuralların tam olarak işletilemediği bazı ülkelerde siyasal iktidar üzerinde oldukça etkili olan kamu bürokrasisinin güvenlik hizmeti sunan kısmının konumu gereği terörle mücadele yöntemi olarak şiddeti ve gücü merkez almaktadır. Bu durum terörle mücadele yönteminin belirlenmesinde ve sürecin işleminde önemli bir konuma sahip olan güvenlik bürokrasisinin terörle mücadelede başarısız olmasına karşın siyasal iktidara ve dolayısıyla halka karşı bir sorumluluk taşımamasına ve hesap sorulamamasına neden olmaktadır. Güvenlik bürokrasisinin siyasal iktidara karşı sorumluluk duymaması ve hesap vermemesi bu ülkelerdeki siyasal iktidarların, terörle mücadele politikalarında demokratik ülkelerdeki siyasal iktidarlar kadar belirleyici olmasını engellemektedir.

2.2. Terör Deneyimleri Işığında Yeni Mücadele Yaklaşımları

Uzun bir tarihsel geçmişi olan terör coğrafi keşifler sonrası Batılı ülkelerin sömürgecilik sistemini kurmalarıyla dünya gündemine daha fazla gelmeye başlamıştır. Terörün ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel nedenleri bulunmakla beraber bu nedenlerden bazıları dönemsel ve mekansal olarak öne çıkmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında siyasal ve kültürel nedenlerden kaynaklanan terör sorunu dünyadaki birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Bu ülkelerden bazıları onlarca yıllık terör sorunuyla karşı karşıya kalmış ve terörle mücadele konusunda önemli bir bikişime ve başarıya sahip olmuştur.

İspanya uzun bir terör tecrübesi olan, terörle mücadelede yöntem değiştiren ve terörle mücadelede başarılı olduğu kabul edilen bir ülkedir (Bal, 2006: 358). Bu başarısında demokratik esasları temel alan bir mücadele yöntemi izlemesinin büyük katkısı olmuştur (Çökmez, 2008: 369). İspanya'da ekonomik yönden gelişmiş bir bölge olan Bask bölgesindeki bölgesel kültür ve siyasal özgürlüklerin Franco döneminde baskı altında tutulması rejime karşı fanatik direniş hareketlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu baskı ortamı 1959 yılında Bask Anayurdu ve Özgürlük (ETA) örgütünün kurulmasına neden olmuştur (Clutterbuck, 1990: 95- 96).

Bask milliyetçiliğinin yükselmesinde yerel dil kullanımının yasaklanması da terör örgütünün yerel halk nezdinde meşruiyet kazanmasına oldukça önemli bir rol oynamıştır (Gunther, 1988: 319). Ülkede 1975 yılında Franco'nun ölümünden iki yıl sonra otoriter yönetimden anayasal monarşiye geçiş yaşanması terörle mücadelede yeni bir aşamaya geçilmesini sağlamıştır. Terörle mücadelede daha demokratik ve daha özgürlükçü bir yöntemi benimseyen İspanya'da terörle mücadelede önemli bir başarı sağlanmıştır. Ancak, 1983-1986 yılları arasında Franco dönemine benzer bir mücadele yönteminin benimsenmesi te-

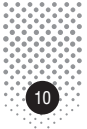
rörün eylemlerinin tırmanmasına neden olmuştur. Daha sonra Fransa'yla yapılan işbirliği ve demokratik uygulamalar terörü bitme noktasına getirmiştir. Avrupa'da radikalizmin ve terörün giderek azalmasının en önemli nedenlerinden birisi de, AB'nin oluşturduğu karşılıklı bağımlılık ilişkisi olmuştur (Bakan, 2010: 67). İspanya'daki terörle mücadele süreci demokratik yol ve yöntemler dışında kalan ve bölgesel ve küresel aktörlerin dahil edilmediği stratejilerle terörle mücadele etmenin birçok sorunu da beraberinde getireceğini açıkça ortaya koymuştur (Yılmaz, 2006: 124 - 128).

İngiltere, İrlanda sorunu dolayısıyla terör sorunuyla karşılaşan ilk devletlerdendir. Bu nedenle terörle mücadele konusunda yasal düzenlemeler yapan ilk ülkede İngiltere olmuştur. Siyasal liberalizm düşüncesi hususunda önemli bir birikime sahip bulunan bu ülke bu birikiminin ve sivil denetime açık kurumlarca terörle mücadele etmesinin katkısıyla terörle mücadelede özel bir konuma sahip olmuştur (Bal, 2006: 375). İspanya'nın ETA'yla İngiltere'nin de İRA'yla doğrudan ve dolaylı görüşme yapması ve geniş kapsamlı af uygulamaları hususunda siyasi iradenin cesur davranması ile bertaraf etmiştir (Alpay, 2009).

Terörle mücadelede katı bir merkezîyetçiliğe sahip olan Fransa'da aşırı sol ve milliyetçi (Bask ve Korsika) terör örgütleriyle mücadelede 1986 sonrasında merkezi ve uzmanlaşmış bir yasal prosedürün varlığı, adli ve istihbarat birimleri arasında kurulan güçlü ilişkiler, terörle mücadele birimlerinin yüksek koordinasyonu, terörle mücadele anlayışında büyük bir değişim yaşanmasını sağlamıştır (Yamaç, 2006: 84-89).

Önleyici saldırı doktrini (Bal, 2006: 364) çerçevesinde şekillenen ABD'nin terörle mücadele yöntemi ise var olan siyasal sistemdeki tek egemen güç psikolojisine dayanmaktadır. 11 Eylül saldırıları bu tür bir mücadele yönteminin uygulanmasına meşruiyet zemini hazırlamış görünse de bu yöntem dünyadaki çoğu insan ve ülke tarafından tasvip edilmemiştir. İnsan haklarını ve hukukun üstünlüğünü hiçe sayan bir yöntemle terörü önleneyeceği belirtilmiş olsa da geline son aşama beklentilerin çok uzağında kalmıştır. Şiddetin en yüksek oranda kullanıldığı bu mücadele yönteminin insan haklarına ve hukuka bağlı diğer mücadele yöntemleriyle kıyaslandığında başarısız olduğu açıkça görülmektedir. Ayrıca bu mücadele yöntemi gelecekte dünyada yaşanabilecek terör saldırılarına altyapı hazırlayan radikalizmin gelişmesi ve yaygınlaşmasına da zemin hazırlamıştır.

Türkiye uzun yıllar terör sorunu yaşamış ve terörle mücadele konusunda önemli deneyimleri olan bir ülkedir. Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönemde dini ve etnik temele dayalı isyanların çokça yaşandığı bir ülke olan Türkiye'de özellikle 1960'lı yılların ikinci yarısında başlayan süreçte 1971 muhtırası sonrası dönemde siyasal düşünce temelinde oluşturulan birçok terör örgütü ve bu örgütlerin artan terör eylemleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Türkiye'de sol hareketler sadece iktidarı ele geçirmeyi amaç edinmiş (Başkaya, 2007: 76) ve bunu sistem içerisinde siyasal yollardan yapamayacaklarını düşündükleri için de teröre yönelmişlerdir. Siyasal hayatta temsil edilememe ve siyasal istikrarsızlık ortamı terör olaylarının 1980 askeri müdahalesine kadar hız kesmeden devam etmesine neden olmuştur. Ülkede 1980 sonrasında kökleri geçmişe dayansa da birçokları için yeni bir etnik terör sorunu ortaya çıkmıştır. 1980- 1983 yılları arasındaki askeri rejim döneminde Kürtçe konuşma, haberleşme ve yazışma yasaklaması (Heper, 2008: 195) da ülkedeki etnik terör sorunun yayılmasına neden olmuştur.

Geçmişten ders alınmaması ve askeri bürokrasi başta olma üzere üst kamu bürokrasinin siyasal iktidar üzerindeki baskısı teröre karşı terörün nedenlerine göre şekillenecek kapsamlı ve bütünlüklü bir mücadele yöntemi izlenmesini engellemiştir. Şiddeti öne alan ve güvenlik bürokrasisinin belirleyiciliğinde milliyetçi bir dil ve yaklaşımın kullanıldığı mücadele süreci terörün yıllar içerisinde daha genişlemesine ve içinden çıkılması oldukça güç bir hale gelmesine neden olmuştur.

Demokratik ülkelerde devlet düzeyinde bireyin haklarını savunan ve devlet üzerinde baskı unsuru olarak görev yapan bazı gruplar, Türk toplumunda devletin sadık hizmetçiliğini yapmışlardır (Çaha, 2000: 8,9). Politik toplumun darlığı beraberinde sivil toplumda da bir sığlık ortaya çıkarmıştır. Siyaset kurumu kendi iktidar mücadelesinde sivil toplum kuruluşlarını olabildiğince politize etmiş ve bu kuruluşların şiddeti bir siyaset aracı olarak kullanmasına aracılık etmiştir. İspanya ve İngiltere'deki özgürlük geleneği ile sivil irade gücünün Türkiye'de olmaması terörle mücadelede iki ülke ile Türkiye'nin arasında büyük farklılıkların yaşanmasına neden olmuştur (Laçiner, 2006: 343).

3. Terörle Mücadelede Demokratik Mücadele Yöntemi

Her biri farklı kaynaklardan beslenen ve farklı bir gelişim süreci yaşayan terör olgusu dünyanın birçok ülkesini etkilemektedir. Her ülkenin kendine özgü şartlarda karşı karşıya kaldığı terör sorununa karşı her ülke farklı mücadele yöntemleri uygulamaktadır. Terörle mücadele yöntemlerinde şiddeti öncelikli araç olarak kabul edilen kimi ülkeler mücadelede başarısız olsalar dahi ısrarla benimsedikleri bu yöntemi ısrarla uygulamaktadır. Ancak bazı ülkeler terörle mücadelede paradigma değişikliği yaparak şiddeti merkeze alan mücadeleden terörün nedenlerini ortadan kaldırmayı öncelik olarak kabul eden insan haklarına ve hukuk devleti ilkelerine dayalı mücadele yöntemini benimseme eğiliminde olmuşlardır.

3.1. Düşünce Boyutu

Şiddeti önceleyen terörle mücadele yönteminden paradigma değişikliği sonrasında demokratik ilkeleri esas alan mücadele yöntemine geçiş süreci her ülkede farklı bir şekilde yaşanmaktadır. Bu geçiş süreci bazı ülkelerde kısa sürede ve istikrarlı bir şekilde gerçekleşirken bazı ülkelerde bu gelişim süreci oldukça yavaş ve istikrarsız bir şekilde işlemektedir. Klasik mücadele yönteminden demokratik mücadele yöntemine geçiş sürecinde paradigma değişim ve dönüşümünün öncelikli olarak düşünce boyutunda yaşanması gerekmektedir. Terörle mücadelede şiddet merkezli, dışlayıcı, dar kapsamlı, sorun odaklı yaklaşım düşünceden şiddeti kullanılması gereken son araç gören, kucaklayıcı, eşitlikçi, geniş kapsamlı, çözüm odaklı bütüncül bir mücadele düşüncesinin benimsenmesi öncelikli olarak gerekmektedir. Demokratik mücadele yönteminde dost- düşman ayrımına dayanan sürekli öteki üreten çatışmacı siyaset düşüncesinden uzaklaşmak (Arslan, 2006: 134) gerekmektedir. Terörle mücadele yönteminde bu tür bir paradigma değişimi ancak güçlü ve kararlı seçilmiş siyasal iktidarların terörle mücadelenin asıl belirleyicisi olması durumunda gerçekleşebilir. Çünkü terör sorunu sadece polis, asker ve istihbaratçılara bırakılamayacak kadar ciddi bir iştir (Laçiner, 2006: 346). Ayrıca terörle başarılı sürdürülebilir bir mücadele için halk desteğinin sağlandığı (hem

teröre destek sağlama potansiyeli sağlayan halk hem de ülkede yaşayan halkın tümü), devlet merkezli güvenlik algısından birey merkezli güvenlik algısına (Arslan, 2006: 133) geçtiği toplumsal bir ortamın oluşturulması gerekmektedir.

3.2. Yasal Boyutu

Terörle mücadelenin düşünce boyutunda yaşanacak olan paradigma değişimi demokratik ülkelerde kendisini ilk olarak yasama organında ve yasama faaliyetlerinde gösterir. Yasama organı terörle mücadele yönteminin genel çerçevesini insan hakları ve hukuk devletine dayalı bir şekilde yapılacak yapısal ve yasal düzenlemeleri belirler. Yasama faaliyeti yerine getirilirken ülkenin içinde bulunduğu şartlar, terörün nedenleri ve uluslararası sistemdeki gelişmelere dikkate alınmalıdır. Terörle mücadele yönteminin genel esaslarını belirleyen yasama organı siyasi iktidara önemli yetkiler verdiği gibi siyasal iktidarın denetimini de halk adına siyasal denetim mekanizmalarını işleterek yerine getirmelidir. Yasama organının denetimi parlamenter sistemde çoğu zaman göstermelik olmanın ötesine gidememektedir. Meclis çoğunluğuna sahip iktidar partisi ya da partileri yasama organının denetim görevini layıkıyla yapmasını engellemektedir. Yasama organının olağandışı bazı dönemlerde ve istikrarsız siyasal iktidarların yönetimde olduğu koalisyon hükümetleri dönemlerinde terörle mücadele konusunda güvenlik bürokrasisinin istek ve talepleri doğrultusunda insan haklarına aykırı olan birçok yasama faaliyetini uygulamaya koyduğu bilinmektedir. Oysaki demokratik mücadele yönteminin benimsenmesi yasama organının önemini oldukça artırmakta ve bu yöntemde kilit bir rol üstlenmesini sağlamaktadır.

3.3. Yönetim Boyutu

Şiddeti merkeze alan terörle mücadele yönteminin terk edilerek demokratik mücadele yönteminin benimsenmesi hususunda yönetim boyutun ayrı bir yeri ve önemi vardır. Düşünce ve yasal boyutta yaşanacak değişimin gerçekleşmesi ve beklenen etkiyi göstermesi için siyasal iktidar ve onlara bağlı kurum ve kuruluşlarla bu kurum ve kuruluşlarda çalışan kamu görevlileri tarafından icraata geçirilmesi gerekmektedir. Terörle mücadelenin yönetim boyutu siyasal iktidarın yetki ve sorumluluğunda yürütülmektedir. Çünkü silahlı bir müdahalede bulunmak ve sıcak bir çatışma için karar vermek egemen olanın uhdesinde olan bir husustur (Vergin, 2008: 109). Siyasal iktidar bu yetkisini kamu görevlileri eliyle yerine getirirken asıl yetki ve sorumluluk sahibinin kendisi olduğunu hiçbir zaman gözden kaçırmamalı ve kendi astları olan güvenlik bürokrasisi başta olmak üzere kamu bürokrasisine karşı zafiyet içerisinde olmamalıdır. Çünkü bürokrasinin hiç kimsenin egemenliği olarak adlandırıldığı unutulmamalıdır. Bürokrasinin karmaşık yapısı sorumluların belirlenmesi veya bulunmasını veya ilgililerin sorumluluk üstlenmelerini çoğu kez imkânsızlaştırmaktadır (Arent, 2003: 364).

Ülkenin önemli sorunlarının siyasi iktidarlar tarafından ele alınmasına askeri bürokrasinin sıklıkla karşı çıktığı ve bu sorunların güvenlik algısı merkeze alınarak oluşturulacak politikalar çerçevesinde ele alınması eğiliminde olduğu bilinmektedir. Türkiye’de güvenlik bürokrasisinin siyasal hayatta etkin olduğu dönemde dış politika ve Kürt sorunu konularında güvenlik kaygısını temele alan yaklaşımların çözümsüzlük üzerine bina edildiği sıklıkla dile

getirilmektedir. Özellikle güvenlik bürokrasisinin belirleyiciliğinde hazırlanan politikaların Kürt sorununun çözümünde önceliği şiddete vermesi ülkede yaşam hakkı dahil birçok alanda temel insan hakkı ihaline neden olduğu için terörle mücadelede izlenen yöntem sıklıkla eleştiri konusu edilmiştir.

Terörle mücadele sürecinde siyasal iktidar kamu bürokrasisini sevk ve idare yetkisini elinde bulundurduğu gibi bu kurumların ve bu kurumlardaki görevlilerin denetlenme yetki ve sorumluluğunun da kendisine ait olduğunu gözden kaçırmamalıdır. Hak ve özgürlüklere dayanan düzenler, paradoksal bir şekilde kolluk tarafından ve aynı zamanda ona karşı korunmaya muhtaçtır (Marx, 2001: 43). Bu paradoksun aşılması için öncelikle güvenlik güçlerinin demokratik bir kolluk yapılanması çerçevesinde örgütlenmesi ve ona göre görev yapması gerekmektedir (Arslan, 2006: 131). Güvenlik güçlerinin terörle mücadelesi esnasında yaşadıkları zorluklar etki – tepki bağlamında ortaya çıkabilecek tutum ve davranışlara dönüşmesine izin verilmemelidir. Çünkü bu tür tutum ve davranışlar terörle mücadele sürecine büyük zarar vermektedir. Bu çerçevede, terör örgütleri halkı kendi sempatanına dönüştürmek için güvenlik güçlerinin yanlış, eksik ve hatalarından yararlanmaktadır (Bal, 2006: 34). İnsan haklarına saygı, hukukun üstünlüğüne bağlılık, son çare olarak kuvvete başvurma, siyasal tarafsızlık, toplum destekli bir kolluk, hesap verebilirlik, sivil denetim, askeri güçlerden ve askeri kültürden ayrılmak gerekmektedir.

3.4. İşlevsel Boyutu

Terörle etkin bir mücadelenin sağlanması için mücadelenin işlevsel boyutu üzerinde yoğunlaşmak gerekmektedir. Düşünsel, yasal ve yönetim boyutunda kapsamlı çalışmalar yapılarak hazırlanan yapısal ve idari düzenlemelerinin hayat bulması kamu görevlilerinin işlevlerini yerine getirmesiyle olmaktadır. Terörle mücadelenin işlevsel boyutunda kilit konumda güvenlik bürokrasisinde hizmet sunan kamu görevlileri bulunmaktadır. Bu görevlilerin görev yaparken halka ve özellikle teröre katılma potansiyeli yüksek olanlara karşı kullandığı dil, yaklaşım tarzı, tutum ve davranışları terörle mücadelenin etkinliğini belirlemede oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle dilin imkanlarından bilinçli ve etkili bir şekilde yararlanan terör örgütleri bulunduğu (Eker, 2006: 1) gözden kaçırılmamalıdır.

Terör eylemlerinde siviller ama daha çok güvenlik güçleri hedef alınır. Bununla eylemin daha fazla ses getirmesi ve önemli bir propaganda malzemesi olarak kullanılması amaçlanır (Bal, 2006: 8). Ayrıca terör eylemleriyle güvenlik güçleri başta olmak üzere toplumun büyük bir kesiminin tepkisel bir hareket içerisine girmesi sağlanabilir. Bu kapsamda düşünüldüğünde ordunun terörle mücadelede kullanılması önemli bazı riskleri de beraberinde getirmektedir (Laçiner, 2006: 343). Güvenlik bürokrasisi terörle mücadele sürecindeki bazı yanlış uygulamalarıyla terör örgütlerinin güçlenmesine ve propaganda sürecinde kullanılan malzemeler sağlamaktadır. Özellikle tutuklu ve yükümlülere yönelik insanlık dışı uygulamalar terör örgütleri tarafından sıklıkla propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. Terörün etki alanının genişlemesi de terörle mücadelede siyasi iradenin daha fazla sorumluluk üstlenmesini de beraberinde getirmektedir.

Terörle mücadelede önemli bir konumu bulunan güvenlik bürokrasisinin terör ve teröristlerle ilgili teknik bilgiler yanında terör ve teröristlerin sosyo- psikolojik yapılarıyla da ilgili bilgilere de sahip olması sağlanmalıdır. Öncelikle teröristlerin toplumlarını değiştirme cesaretine(!) sahip insanlar (Hudson, 2002: 35-38) olduğunu ve ayrıca karşısındakinden nefret eden bir psikolojik yapıya sahip olduklarının bilinmesi gerekmektedir. Terörün asıl amacının güvensizlik ve belirsizlik ortamı oluşturmak olduğu bilinmeli bu tür ortamların ortadan kalkması ve güven ortamının tesisi için gerekli şartların oluşturulmasına çalışılmalıdır.

Terör ve terörizmle mücadelede öncelik insanların teröre bulaşmasının önlenmesidir (Bal, 2006: 2). Terörle mücadelede etkinliğin sağlanması ve terör eylemlerinin engellenmesinin önemli araçlarından biri de güçlü bir istihbarat ağına sahip olmaktır. Güçlü bir istihbarat ağı hem terörü hem de terör eylemini ortaya çıkarmadan engellenmesi hususunda büyük bir katkı sunmaktadır. Kendilerine özgü örgüt yapıları bulunan terör örgütlerinin haber alma, hareket, sabotaj, militan ve sempatan toplama, eğitim, cephane, karargah, sağlık ve propaganda gibi bölümlerden oluştuğu (Hacıhafızoğlu, 2000: 38- 39) istihbarati bilgilerle tespit edilmektedir.

Terör örgütlerinin kullandığı propaganda araçlarının ikna edici bir yöntemle çözülmesi için çalışılmalıdır. Bu konuda siyasiler ve kamu görevlileri işbirliği yapmalı ve kitle iletişim araçları üzerinde önemle durulmalıdır. Terörle mücadele edilirken geniş halk kitlelerinin desteğini sağlamaya çalışarak bu destekle radikalliği önlemeye çalışmak, radikal gruplara karşı ılımlıların desteklenmesi ve radikal grupların saldırılarına karşı ılımlıların desteklenmesi son derece önemlidir (Byman, 1998). Teröre sempati duyan veya katılma potansiyeli taşıyan toplum kesimleri yok sayılmamalı ve küçümsenmemelidir. Bu hususta toplumun daha bilinçli hareket etmesi sağlanmalı ve terörle mücadele sürecinde yapılan propaganda çalışmalarında kullanılacak dile ve aşırı güç (şiddet) kullanılmamasına da özellikle dikkat edilmelidir.

Sonuç

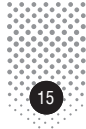
Sağlıklı ve sürdürülebilir bir terörle mücadele yöntemi için çözüm odaklı bir düşünce yapısına sahip seçilmişliğin getirdiği sorumluluğu taşıyan yasama organı ile sorumluluk üstlenebilecek güçlü bir siyasal iktidarın olması gerekli görülmektedir. Siyasi irade terör sorununa şiddet kullanılarak imha edilmesi gereken düşman ve etki tepki ikileminde yaklaşmaktan sakınmalı ve soruna güvenlik güçlerinden daha üst bir seviyeden bakmalıdır. Bu kapsamda terörle mücadelenin temelini ve önceliğini şiddet veya güç alan klasik mücadele yöntemleri yerine gerektiğinde bu araçları kullanan demokratik mücadele yönteminde asıl belirleyici siyasal iktidar olmalıdır. Çünkü siyasal iktidarın ülkedeki güvenlik güçleri de dahil bütün maddi ve manevi değer ve kaynakların sevk ve idaresinden sorumlu olması siyasal iktidarın terörle kapsamlı bir mücadele yürütülmesi sürecindeki önemini artırmaktadır.

Uluslararası sistemde yer alan devlet ve diğer aktörlerin de terörle mücadele edilirken başarı elde edilmesi ve meşruiyet kazanılması için desteklerinin elde edilmesinin önemli olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Demokratik mücadele yönteminin benimsenmesi bir taraftan mücadelenin kendisine uluslararası alanda meşruiyet kazandırırken diğer taraftan terör örgütlerinin meşruiyetini de ortadan kaldıracaktır.

Kaynakça

- Alpay, Ş. (2009). IRA nasıl tasfiye, ETA nasıl marjinalize oldu?, Zaman Gazetesi, 24 Aralık 2009.
- Arendth, H. (2003). Şiddet üzerine (Çev. Bülent PEKER), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arslan, Z. (2006). 11 Eylül sonrasında yeni güvenlik algısı insan hakları ve demokratik kolluk, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt:8 (2), (s.121-136).
- Altuğ, Y. (1995). Terörün anatomisi, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Bakan, S. (2010). Ekonomik model, gelişmişlik ve radikalizm: Avrupa ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması, Terörün Sosyal Psikolojisi, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Bal, İ. (2006). Terör, terörizm ve küresel terörle mücadelede ulusal ve bölgesel deneyimler, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını.
- Başeren, S. (1994). Terörizm: Kavramsal bir değerlendirme ve mücadele, Avrasya Dosyası, C.1, No:4 (s.163- 174).
- Başkaya, F. (2007). Türkiye’de sol hareketin ideolojik geri planı üzerine bazı gözlemler, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce, Cilt: 8, Sol, İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 73-77.
- Byman, D. (1998). The logic of ethnic terrorism, studies in conflict and terrorism, 21(2), pp.149- 169.
- Castells, M. (2006). Enformasyon çağı; ekonomi, toplum ve kültür, kimliğin gücü, (Çev. E. Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını.
- Cirhinlioğlu, Z. (2003). Eşitsizlikler, kalkınma sorunları ve terör, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 27, No: 2, ss.159-173.
- Clutterbuck, R. (1990). Terrorism, drugs and crime in europe after 1992, New York: Routledge.
- Cooper, H.H.A. (2001). Terrorism: The problem of definition revisited, American Behavioral Scientist, 44 (pp. 881- 893).
- Çaha, Ö. (2000). Aşkın devletten sivil topluma, İstanbul: Gendaş Kültür Yayını.
- Çökmez, G. F. (2008). Bask bölgesi etnik milliyetçiliğin tarihsel gelişimi ve İspanya’daki devlet politikalarının etkisi, Ege Akademik Bakış Dergisi, 8(1), ss.355-371.
- Eker, S. (2006). Terör örgütlerinde dil kullanımı ve terörist söylemlerin dil bilimsel yöntemlerle meşrulaştırılması, I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 25-26 Mayıs 2006, Ankara ss.1-18.
- Gunther, R. vd. (1988). Spain after Franco, California: University of California Pres.
- Hacıhafızoğlu, D. (2000). Terörist grupların örgütlenmesi ve yönetimi, Terörizm incelemeleri, (Der. Ü. Özdağ & O. M. Öztürk), Ankara: ASAM Yayınları.
- Heper, M. (2008). Devlet ve Kürtler, İstanbul: Doğan Kitap Yayını
- Hudson, R. A. (2002). Who becomes terrorist and why: the 1999 government report on profiling terrorist, Guilford: The Lyons Pres.

- Kaya, İ. (2005). Terörle mücadele ve uluslararası hukuk, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını.
- Laçiner, S. (2006). Terörle mücadelede yasal önlemler: İngiltere örneği, Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, ss. 291-349.
- Marx, G. T. (2001). Police and democracy, (Eds.M. Amir and S. Einstein), Policing, Security and Democracy: Theory and Practice, Huntsville Office of International Criminal Justice.
- Plano, J. C. & Olton R. (1998). The international relations dictionary, New York: Pergamon Press.
- Taşkın A. (2004). Terörizm ve sivil itaatsizlik, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt: 6(1-2), ss.119-140.
- Vargin, N. (2008). Siyasetin sosyolojisi, İstanbul: Doğan Kitap.
- Yamaç, F. (2006). 11 Eylül 2001 sonrası Fransız terörle mücadele politikası, Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, ss.79-117.
- Yılmaz, Ö. (2006). İspanya terörle mücadele tecrübesi: Medeniyetler ittifakı olabilir mi? Terör, Terörizm ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayını, ss.119- 136.